

استاد ESTAD

ESKİ TÜRK EDEBİYATI ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

[Journal Of Old Turkish Literature Researches]

E-ISSN: 2651-3013

DOI Number: 10.58659/estad.1565688

Cilt: 7 Sayı: 4 Aralık 2024

ss. 1469-1491

Makalenin Geliş

Tarihi

11/10/2024

Makalenin

Kabul Tarihi

22/10/2024

Yayın Tarihi

31/12/2024

TARİKATÇI EMİR MUSTAFA BİN ABDULLAH OSMANCIKÎ'NİN TEZAKÎRÜ'N-NÂSİN FEZÂ'İL-İ YÂSİN ADLI ESERİ

Ramazan Tugay ÖZDEMİR¹

ÖZET

Türklerin İslamiyet'i kabul etme süreci, İslam tarihinin önemli dönüm noktalarından biridir. Talas Savaşı (751) sonrasında başlayan bu süreç, Karahanlılar gibi önemli Türk devletlerinin İslam'ı benimsemesiyle hız kazanmış ve Selçuklu Devleti'nin yükselişiyle pekişmiştir. Osmanlı İmparatorluğu döneminde ise Türkler, İslam dünyasının siyasi ve kültürel liderlerinden biri hâline gelmiştir. İslam'ın kabulüyle birlikte, özellikle Kur'an tefsir çalışmaları Türk-İslam medeniyetinin en önemli ilmi alanlarından biri olmuştur. Osmanlı döneminde tefsir çalışmaları, hem rivayet (nakle dayalı) hem de dirayet (akıl ve mantığa dayalı) yöntemleriyle yapılmış, bu çalışmalar Türk halkının İslam'a dair anlayışını ve dini uygulamalarını şekillendirmiştir. Osmanlı döneminde, Kur'an ayetlerinin faziletlerini konu alan *fezail* gelenekleri de tefsir çalışmaları kadar önemli bir yer tutmuştur. *Fezail* literatürü, Kur'an surelerinin ve ibadetlerin manevi getirilerini, sevaplarını ve faziletlerini açıklayan metinlerden oluşur. Bu gelenek, özellikle Yâsîn Suresi gibi halk arasında büyük ilgi gören surelerin faziletlerini konu almış, bu surelerin ne zaman ve nasıl okunması gerektiğine dair pratik öneriler sunmuştur. Yâsîn Suresi, Osmanlı toplumunda "Kur'an'ın kalbi" olarak anılmış, ölümler ardından okunması ve manevi yardımlar için tercih edilmesiyle geniş bir kabul görmüştür. Bu bağlamda, Osmanlı dönemi mutasavvıf âlimlerinden

¹ Dr., Eski Türk Edebiyatı, M.E.B, rtugayozdemir@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-5318-1031

Tarikatçı Emir Mustafa bin Abdullah Osmancıkî, *Tezakirü'n-Nâsin Fezâ'il-i Yâsin* adlı eserinde, Yâsin Suresi'nin faziletlerini ve bu surenin İslam toplumundaki yerini derinlemesine ele almıştır. Ebû İshâkzâde Mehmed Es'ad Efendi'nin Yâsin Suresi tefsiri ve Tarikatçı Emir'in *Tezakirü'n-Nâsin Fezâ'il-i Yâsin* gibi önemli eserler, bu dönemin karakteristik ürünleri arasında yer almaktadır. Bu makalede Türk edebiyatındaki fezâ'il geleneğinden bahsedilmiş. Fezâ'il geleneğinde hangi surelerin ele alındığı gösterilmiş ve bunların faziletleri hakkında bilgi verilmiştir. Bunun yanında Tarikatçı Emir Mustafa bin Abdullah Osmancıkî'nin Fezâ'il-i Yâsin eseri hakkında bilgi verilerek içerik ve dil özelliklerine yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Fezâ'il, Tarikatçı Emir Mustafa bin Abdullah Osmancıkî, Tezakirü'n-Nâsin Fezâ'il-i Yâsin, Fezâ'il-i Yâsin Geleneği

THE WORK TITLED TEZAKIRU'N-NÂSIN FEZÂ'IL-I YÂSİN BY TARIKATÇI EMİR MUSTAFA BIN ABDULLAH OSMANCIKÎ

ABSTRACT

The process of the Turks embracing Islam is one of the significant turning points in Islamic history. This process, which began after the Battle of Talas (751), gained momentum with the adoption of Islam by major Turkish states such as the Karakhanids and was solidified with the rise of the Seljuk Empire. During the Ottoman Empire, the Turks became one of the political and cultural leaders of the Islamic world. With the acceptance of Islam, Qur'anic exegesis (tafsir) became one of the most prominent fields of study within the Turkish-Islamic civilization. In the Ottoman period, tafsir studies were conducted through both rivayet (based on transmitted traditions) and dirayet (based on reasoning and logic) methods, shaping the Turkish people's understanding and practice of Islam. During this period, the tradition of fezâ'il literature, which focuses on the merits of Qur'anic verses, also held a significant place alongside tafsir studies. The fezâ'il tradition consists of texts explaining the spiritual benefits, rewards, and virtues of Qur'anic chapters and acts of worship. This tradition particularly emphasized the virtues of surahs that were widely revered by the people, such as Surah Yasin. It provided practical advice on when and how these surahs should be recited. Surah Yasin was known in Ottoman society as the "heart of the Qur'an" and was widely accepted as a preferred recitation for the deceased and for seeking spiritual support. In this context, one of the Sufi scholars of the Ottoman period, Emir Mustafa bin Abdullah Osmancıkî, explored the virtues of Surah Yasin and its place within the Islamic community in his work *Tezakirü'n-Nâsin Fezâ'il-i Yâsin*. Important works from this period, such as the commentary on Surah Yasin by Ebû İshâkzâde Mehmed Es'ad Efendi and Emir Mustafa's *Tezakirü'n-Nâsin Fezâ'il-i Yâsin*, are characteristic products of this era. This article discusses the fezâ'il tradition in Turkish literature. It presents which surahs are covered within the fezâ'il tradition and provides information about their virtues. Additionally, the work *Fezâ'il-i*

Yâsîn by Emir Mustafa bin Abdullah Osmancıkî is explored, including its content and linguistic features.

Keywords: Fezâ'il, Tarikatçı Emir Mustafa Bin Abdullah Osmancıkî, Tezakîrû'n-Nâsîn Fezâil-i Yâsîn, Tradition of Fezâil-i Yâsîn

GİRİŞ

Türklerin İslamiyet'i kabul etme süreci, İslam tarihinin önemli kırılma noktalarından birini oluşturur. Türklerin İslamiyet ile karşılaşmaları, Emeviler dönemine kadar uzanır. Bu süreç, Talas Savaşı (751) ile başlamış ve Abbasi Halifeliği ile Türkler arasındaki ilişkilerle daha da derinleşmiştir. Özellikle Orta Asya'daki Türk boyları ile İslam dünyası arasında gerçekleşen bu etkileşim, hem siyasi hem de kültürel dönüşümlere yol açmıştır. Türklerin İslam'ı kabul etme sürecinde önemli bir rol oynayan Karahanlılar, Türkler arasında İslam'ın yayılmasına büyük katkı sağlamıştır. Karahanlı hükümdarı Abdülkerim Satuk Buğra Han'ın İslamiyet'i kabul etmesi, Türk dünyasında bir dönüm noktası olarak kabul edilir. Karahanlıların İslam'ı kabul etmesiyle birlikte, Orta Asya'daki diğer Türk boyları da İslam'a yönelmeye başlamıştır. Bu süreçte İslam, yalnızca bir din olarak değil, aynı zamanda siyasi bir güç olarak da Türklerin hayatına girmiştir. Bu süreçte Türklerin İslam'ı kabul etmeleri, onları sadece dinî bir topluluk haline getirmemiş, aynı zamanda İslam medeniyetinin bir parçası haline getirmiştir. Bu etkileşim, Selçuklu Devleti'nin yükselmesiyle daha da güçlenmiş ve Türkler, İslam dünyasının ilmi ve kültürel liderlerinden biri haline gelmiştir. Selçuklular, İslami bilimlere ve tefsir çalışmalarına büyük önem vermişlerdir. Bu dönemde yazılan tefsir eserleri, Türklerin İslam dünyasındaki ilmi katkılarını ortaya koyarken, İslam kültürünün Türkler arasında nasıl yaygınlaştığını da gösterir.

Bütün bunlardan hareketle Türklerin İslam'la tanışmasının, tarihsel bağlamda çok yönlü bir etkileşim sürecini temsil ettiği görülür. Bu süreç, yalnızca dinî bir dönüşüm değil, aynı zamanda kültürel ve sosyal bir devrimi de beraberinde getirmiştir. Türklerin İslamiyet'e girişleri, siyasi ve askerî olaylarla şekillenmiş olsa da dinî metinlerin anlaşılması ve yorumlanması süreci, bu etkileşimin daha derin boyutlarını ortaya koymuştur. Özellikle Kur'an tefsiri, Türk-İslam medeniyetinin dinî ve kültürel birikiminin anlaşılması bakımından önemli bir alandır.

Tefsirle ilgili olan çalışmalar, hem dinî ilimler içerisinde hem de kültürel ve edebî gelenek içerisinde önemli bir yer tutar. Türklerin İslam'ı kabul etmelerinden itibaren başlayan bu süreç, Osmanlı Devleti döneminde zirveye ulaşmış ve Osmanlı'nın İslam dünyasındaki ilmi otoritesiyle birlikte gelişmiştir. Osmanlı tefsir geleneği, İslam dünyasının diğer bölgeleriyle olan etkileşimi

sayesinde hem klasik İslami tefsir anlayışını sürdürmüş hem de yerel bir karakter kazanarak özgün bir şekle bürünmüştür.

İslamla tanışan Türklere Kur'an-ı Kerim'i anlatmak ve aktarmak için çeşitli tercüme ve tefsirler yazılmıştır. Bu tercüme ve tefsirler ilk olarak satır altı Kur'an tercümeleri şeklinde karşımıza çıkar. Bu metinlerde Kur'an ayeti verilir daha sonra altına kırmızı kalemle kelimenin anlamı yazılır. Bu şekilde başlayan tercüme ve tefsirler zamanla manzum veya mensur olarak da hazırlanmaya başlanmıştır. Tercüme sözcüğünün karşılığı TDK Sözlük'te "çeviri" olarak geçmektedir. Agah Sırrı Levend ise Arapçadan dilimize girmiş olan terceme sözcüğünün bugünkü çeviriyi aşan geniş bir anlama sahip olduğunu ifade ederek tercümenin şu biçimlerde olduğunu söyler:

- a. "Aslını bozmamak için kelime kelime yapılan çeviriler,
- b. Kelime kelime olmamakla birlikte, aslına uygun yapılan çeviriler,
- c. Konusu aktarılarak yapılan çeviriler,
- d. Genişletilerek yapılan çeviriler." (2015: 80)

Agâh Sırrı Levend, çeviri ile ilgili bu açıklamaları yaptıktan sonra Kur'an çevirilerinin genellikle yukarıda bahsedilen ilk çeviri yöntemlerinden olduğunu söyler. "En eski Kur'an çevirileri birinci biçimdedir. Eski nüshalarda, Arapça metnin altına Türkçesinin kelime kelime kırmızı mürekkeple yazıldığı görülür. Sonradan ikinci biçim kabul edilmiştir. Bu gibi çevirilerde, kutsal olan Kur'an'ın anlamını bozmamak düşünülmüştür" (2015: 80-81). Levend, bu ifadeyi kullandıktan sonra bu tarz çevirilerin dil bakımından önemli olduğunu vurgular.

Tercüme sözcüğünün kaynağı konusunda çeşitli tartışmalar görülmektedir. Sadık Yazar da bunu dile getirir ve bu durumu şöyle açıklar: "Tercüme kelimesinin menşei noktasında, yapılan çalışmalarda belirgin bir ihtilafın söz konusu olduğu görülmektedir. Kelimenin Arapça kurallara uygun olup bu dilden geldiğini söyleyenler olduğu gibi 32 kelimenin Ârâmiceden Arapça ve İbraniceye geçtiğini söyleyenler de mevcuttur. Bununla birlikte kelimenin Farsça, Ârâmice, Süryânice veya Akadca asıllı tercüman kelimesinden Arapçaya geçtiği görüşleri de bulunmaktadır" (2011: 14). Yine Yazar, eserinde Kur'an tercüme için meal anlamının kullanıldığını belirtir. "Tercüme kelimesiyle aynı anlam dairesinde yer alan bir kavram da Kuran'ın tercüme için kullanılan meâldir. Hem lafzı hem de manası itibarıyla Allah'ın kelâmı olduğu için Kuran metninin diğer eserler gibi tam olarak başka bir dile tercümesinin mümkün olmayacağı düşünüldüğünden Kuran tercüme kelimesinden ziyade meâl kelimesi ile ifade edilmiştir. Elmalı Hamdî Yazır'ın kullanmasından sonra yaygınlaşmaya başlayan bu kavramla, yapılan tercüme eksik ve yetersiz

olduğu belirtilmekte ve Kur'ân'ın yerini tutmadığına işaret edilmektedir" (2011: 14-15).

Tercümenin yanında Kur'ân âyetlerinin çevirilerinde genellikle tefsirler ön plana çıkmaktadır. Tefsir sözcüğü TDK Sözlük'te "yorumlama, yorum" anlamlarıyla verilir. Terim olarak ise "Kur'ân'ın ayetlerini açıklayarak görüşler ileri sürme ve bunları yazma, Kur'ân'ın ayetlerini açıklayan eser." anlamları verilmektedir. Abdülhamit Birişik da "Sözlükte 'açıklamak, beyan etmek' anlamındaki fesr kökünden türeyen tefsîr 'açıklamak, ortaya çıkarmak, kelime veya sözdeki kapalılığı gidermek' demektir. Kur'ân-ı Kerîm'in yorumu için fesr ve aynı anlamda tefsire kelimeleri kullanılırsa da tefsir yaygınlık kazanmıştır. Tefsir kelimesinin maktûb olduğu ve fesr ile benzer anlamlar taşıyan sefr kökünden geldiği de ileri sürülmüştür. Sefr kelimesinin kadının yüzünü açması, baştaki sarığın alınmasıyla başın ortaya çıkması ve sabahın aydınlıkla belirmesi gibi 'bir şeyin üzerindeki perdenin kalkması ve belli olması, kapalı bir şeyin aydınlanması' anlamlarında kullanıldığı bilinmektedir." tarzında bir açıklamaya gitmiştir. (2011: 281)

Tefsirlerle birlikte gerek Kur'ân'ın bütününün gerek surelerin faziletlerinin anlatıldığı fezâil kitapları da yazılmıştır. "Artmak, fazlalaşmak, üstün olmak' anlamındaki fazl kökünden türeyen fazîletin çoğulu olan fezâil kelimesi, İslâmî literatürde "bir şeyi veya bir kimseyi üstün kılan özellikler" anlamıyla amellerin, zamanların, şahısların, kabilelerin, milletlerin, yer ve şehirlerin benzerlerinden üstünlüğünü anlatmak için kullanılmış ve bunların her birine dair pek çok eser kaleme alınmıştır" (Kandemir, 1995: 529). Osmanlı'da fezâil geleneği, İslami ahlâk, ibadet ve faziletlerin (erdemlerin) övülüp teşvik edilmesi amacıyla ortaya çıkmış ve yaygınlaşmış bir edebî ve dinî gelenektir. Bu gelenek, özellikle İslam'ın esaslarına bağlı olarak halkın ahlaki ve dinî eğitimini desteklemek için önemli bir rol oynamıştır. Fezâil eserleri, dinî bilgilerin aktarılmasında ve halkın maneviyatını güçlendirmede etkili olmuştur. Fezâil geleneği kapsamında yazılan eserler genellikle fezâilü'l-a'mâl (amellerin faziletleri), fezâilü'l-mekân (kutsal mekânların faziletleri), fezâilü'l-milel (milletlerin faziletleri), fezâilü'l-evkât (vakitlerin faziletleri) ve fezâilü'l-ş-şahıs (belli şahısların faziletleri) gibi alt kategorilere ayrılır. Bu tür eserler, Osmanlı'da halkın dinî bilgisini artırmayı ve manevi hayatını derinleştirmeyi hedeflerdi. Bu alt başlıklarda fezâ'il geleneği içinde ele alınan konular şunlardır:

Fezâilü'l-A'mâl (Amellerin Faziletleri): İnsanların yaptıkları işleri belirlemek ve onları hayırlara yönlendirmek için yazılan bu fezâillerin kaynakları arasında Kur'ân ve hadisler yer almaktadır. Fezâilü'l-amel; ibadetlerin ve dinî pratiklerin faziletlerini, bu ibadetlerin insana sağlayacağı sevapları ve manevi

kazanımları anlatan bir türdür. Bu eserler, özellikle namaz, oruç, zekât, hac, Kur'an okuma gibi ibadetlerin kişisel ve toplumsal faydalarını ön plana çıkarır. Osmanlı döneminde, halkı ibadetlere teşvik etmek amacıyla sıkça okunan bu tür eserler, vaazlarda ve dinî sohbetlerde temel başvuru kaynakları olmuştur. “Resûlullah’ın en faziletli diye zikrettiği şeylerin başında iman, Kur’an okuma ve ilim öğrenme gelmekte, namaz, zekât, oruç, hac, cihad, hicret, zikir, tövbe, dua gibi ibadetler de özellikle tavsiye edilmektedir. Birer fezâil sayılan ahlâkî davranışlar arasında insanlarla iyi geçinmek, eliyle ve diliyle kimseye zarar vermemek, selâmlaşmak, başkalarının iyiliğini istemek, doğru sözlü olmak, elinin emeğiyle geçinip kimseden bir şey istememek gibi hususlar ön planda gelmektedir” (Kandemir, 1995: 529). Bütün amellerin faziletlerini gösteren kitaplar olduğu gibi amellerden sadece birini konu edinen kitaplar da fezâil kaynakları arasında yer almıştır. Fezâilü’l-âmâl eserleri arasında bulunabilecek eserleri şu şekilde gösterebiliriz: 1. İbnü’s-Sünnî – Fezâ’ilü’l-a’mâl, 2. Ebu’l-Berekât en-Nesefî – Fezâ’ilü’l-a’mâl, 3. İstanbullu Mehmed Hıfzî Efendi – Fezâ’ilü’l-a’mâl, 4. İzmitli Ak Ali Efendi – Fezâ’il, 5. Ebu’s-Şeyh – Sevâbü’l-a’mâl, 6. Abdülmümin b. Halef ed-Dimyâtî – El-Metcerü’r-râbih fi sevâbi’l-’ameli’s-sâlih, 7. Edirneli Sarı Hıfzî Mehmed Efendi – A’mâl-i Sâlihât, 8. Aziz Mahmud Hüdâyî – Câmi’ü’l-fezâ’il ve kâmi’u’r-rezâ’il, 9. Mehmed Emin oğlu Rifat – Fezâil-i Ahlâk, 10. Hüseyin b. Ahmed b. Abdullah es-Sayrafî – Fezâ’ilü’t-tesmiye bi-Ahmed ve Muhammed, 11. İbn Abdülber en-Nemerî – Fazlû’l-’ilm, 12. Hatibzâde Muhyiddin Efendi – Fezâ’ilü’l-cihâd, 13. Veysî – Fezâil-i Kelime-i Tevhîd. Fezâilü’l-a’mâl türündeki eserlerde aynı zamanda namazın, namazda ilk safta bulunmanın, orucun, Allah’ı zikretmenin, esir azat etmenin, çocuğunun ölümüne sabretmenin, hat ve kitâbetin, ok atmanın vb. işlerin faziletine dair de pek çok eser kaleme ele alınmıştır.

Fezâilü’l-Evkât (Vakitlerin Faziletleri): İslam dünyası içinde bazı saatlerin, günlerin, gecelerin hatta bazı ayların Allah katında daha değerli olduğu kabul edilmiştir. Fezâilü’l-evkât, İslam’daki mübarek zamanların faziletlerini anlatan eserlerdir. Bu eserler, özellikle mübarek ayların, gecelerin ve günlerin manevî önemi üzerinde durur. Mübarek zaman dilimlerinde yapılan ibadetlerin sevaplarının daha fazla olduğu vurgulanır. Bu vakitler Kur’an ve hadislerde belirtilmiştir. “Kadir Gecesi’nin, Receb, Şâban, Ramazan ve Şevval aylarının, Arefe ve Cuma günlerinin ve diğer bazı zamanların faziletinden bahseden âyet ve hadislerin bulunması bazı âlimleri bu konuda eser yazmaya sevketmiştir” (Kandemir, 1995: 530). Belirli gün ve ayların faziletlerini konu edinen eserleri de şu şekilde gösterebiliriz: 1. İbn Şâhîn – Fezâ’ilü şehri Ramazân, 2. Hasan b. Muhammed b. Hasan el-Hallâl – Fezâ’ilü Şehri Receb, 3. Ali el-Kârî – el-Edeb fi

Receb, Fethu'r-rahmân bi-fezâ'ili Şa'bân, 4. Ahmed b. Hüseyin el-Beyhakî - Fezâ'ilü'l-evkât, 5. İbnü'l-Cevzî - en-Nûr fi fezâ'ili'l-eyyâm ve's-şühûr, 6. İbn Dihye el-Kelbî - el-'Alemü'l-meşhûr fi fezâ'ili'l-eyyâm ve's-şühûr, 7. İbn Receb el-Hanbelî - Letâ'ifü'l-ma'ârif fimâ li-mevâsimi'l-'âm mine'l-vezâ'ifi, 8. Abdülganî en-Nablusî - Fezâ'ilü's-şühûr ve'l-eyyâm.

Fezâilü'l-Mekân (Mekânların Faziletleri): Fezâilü'l-mekân, İslam'daki kutsal şehirlerin ve mekânların faziletlerini anlatan eserlerdir. Özellikle Mekke, Medine ve Kudüs gibi kutsal mekânların, ibadetlerin yapılabileceği yerler olarak faziletleri öne çıkarılır. Bu tür eserlerde, kutsal mekânlarda yapılan ibadetlerin sevaplarının daha fazla olduğuna vurgu yapılır. Bu tür eserler, Osmanlı döneminde hacca hazırlık yapan halkı bilgilendirmek ve motive etmek amacıyla çokça kullanılmıştır. Kâbe ve Mekke, Medine ve Mescid-i Nebvî, Kudüs ve Mescid-i Aksâ gibi mekânların faziletlerinden sıklıkla bahsedilmiştir. *“Tarihî mahiyetleri itibariyle bazı ülke ve şehirlerin Kur'an ve hadislerde anılması, ashap ve tâbîn sözlerinde zikredilmesi, bazı peygamberlerin veya sahâbîlerin buralarda yaşamaları, ayrıca bazı önemli şahsiyetlerin bu yerlerde yetişmiş olması bu şehirlerin faziletine dair eserler yazılmasına yol açmış, İslâm tarihindeki önemli yerleri sebebiyle en çok Mekke, Medine ve Kudüs'ün faziletleri hakkında kitaplar kaleme alınmıştır”* (Kandemir, 1995: 530). Fezâilü'l-Mekân hakkında yazılan eserler şu şekildedir: 1. *“Hasan-ı Basrî – Fezâ'ilü'l-Mekke*, 2. *Mufaddal b. Muhammed el-Cenedî – Fezâ'ilü'l-Medîne, Fezâ'ilü Mekke*, 3. *Ebu'l-Ferec İbnü'l-Cevzî – Fezâ'ilü'l-Kuds*, 4. *Minhâcî – İthâfü'l-ahissâ bi-fezâ'ili'l-Mescidi'l-Aksâ*.

Bu üç şehri Dimaşk, Küfe, Bağdat, Basra, Belh, Endülüs ve Yemen takip etmektedir. Hakkında en çok kitap yazılan ülke ise Suriye olup ikinci sırada Mısır yer almaktadır” (Kandemir, 1995: 531). Bu Arapça eserlerin yanında Muhammed el-Yemenî'nin Türkçe kaleme aldığı *Fezâil-i Mekke Medîne ve Kudüs* adlı eseri ve Bâkî'nin Kutbüddin Muhammed b. Ahmed el-Mekkî'nin *el-İlâm fi ahvâli beledi'llâhi'l-harâm* adlı eserinden tercüme ettiği *Fezâ'il-i Mekke* adlı eseri bu türe örnek gösterilebilir.

Fezâilü'l-Milel (Milletlerin Faziletleri): İslam tarihi boyunca önemli milletlerin ve toplulukların faziletlerini ele alan bir türdür. Bu eserler, Müslüman milletlerin veya İslam'a hizmet eden toplulukların faziletlerini, cesaretlerini ve manevi üstünlüklerini anlatır. Özellikle Osmanlı İmparatorluğu'nun İslam dünyasındaki yerini ve diğer İslam milletleriyle olan ilişkisini güçlendirmek için bu tür eserler kaleme alınmıştır. Bu eserlerde; Türklerin İslam'ı kabulü, İslam'ı yaymaları ve cihad faaliyetleri anlatılır.

Arapların, İslam'ı yaymaları ve Peygamber Efendimiz'in (s.a.v.) Arap olmasının manevi önemi ele alınır. İslam dünyasında diğer milletlerin (Farslar, Endülüs Müslümanları, Hint Müslümanları gibi) İslam'a hizmetleri işlenir. “*Bazı milletlerin anılmaya değer özelliklerine dair başka milletlere mensup yazarlar tarafından kaleme alınmış eserlerin bulunması bu nevi kitaplarda her zaman tarafgir davranılmadığını göstermektedir. Bazı şahıs, kabile ve milletleri yermek maksadıyla yazılan kitaplar ise genellikle ‘mesâlib’ adıyla anılmaktadır*” (Kandemir, 1995: 531). Bu türdeki çalışmalara şu eserler örnek gösterilebilir: 1. Ebû Ubeyde Ma'mer b. Müsennâ – Kitâbü Fezâ'îlî'l-Fürs, 2. Câhiz – Fezâ'ilü'l-Etrâk, 3. Ebu'l-Abbas Abdullah b. Ca'fer b. Hasan el-Kummî – Fazlû'l-Arab, 4. Sa'd b. İbrâhim el-Kummî – Fazlû'l-Arab, 5. Zeynüddin el-İrâkî – Mehaccetü'l-kurab fi fezâ'îlî'l-'Arab, 6. İmam Şâfiî – Kitâbü Fezâ'îli Kureyş, 7. Allân el-Verrâk – Kitâbü Fezâ'îli Kinâne, Kitâbü Fezâ'îli Rebi'a

Fezâilü's-Şahıs (Kişilerin Faziletleri): İslam'daki önemli kişiliklerin (peygamberler, sahabeler, âlimler ve evliyalar) üstün niteliklerini ve manevi faziletlerini anlatan eserlerdir. Bu tür kitaplar, özellikle Peygamber Efendimiz (s.a.v.), Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali gibi sahabelerin, evliyaların ve Allah dostlarının hayatlarını ve faziletlerini konu alır. “*Hz. Peygamber ile ahabın faziletine dair eserler dışında Resûl-i Ekrem'in diliyle övülmüş olan tâbiîn ve tebeu't-tâbiîn nesillerine mensup bazı tanınmış kimselerle mezhep imamları, velîler, âlimler ve tarihî şahsiyetler hakkında da çeşitli monografiler kaleme alınmıştır*” (Kandemir, 1995: 530). Bu çalışmalara örnek teşkil edebilecek eserler şöyledir: 1. Saîd b. Esed b. Mûsâ – Fezâ'ilü't-tâbiîn, 2. İbnü'l-Cevzî – Fezâ'ilü'l-Hasani'l-Basrî, Fezâ'ilü Bişri'l-Hâfi, 3. Yûsuf b. Yahyâ el-Megâmî – Fezâ'ilü Mâlik b. Enes, 4. Fahreddin er-Râzî – Fezâ'ilü's-Şâfiî, 5. Ahmed b. Muhammed b. Ahmed el-Hanefî – Fezâ'ilü'l-İmâm Ebî Hanîfe, 5. Muhammed b. Mûsâfir b. Osman el-Hanefî – Fezâ'ilü'l-İmâm Ebî Hanîfe, 6. İbn Abdülber en-Nemerî – el-İntikâ' fi fezâ'il's-selâseti'l-e'immeti'l-fukahâ.

A. KUR'AN VE SÛRELERLE İLGİLİ FEZÂİL GELENEĞİ

Osmanlı döneminde olduğu gibi İslam dünyasında da Kur'an'ın sûreleri hakkında yazılan fezâil kitapları ve hadis-i şerifler, bu geleneğin temelini oluşturmuştur. Sûrelerin fezâilleri, hadis kaynaklarından alıntılarla ve din âlimlerinin yorumlarıyla genişletilmiştir. Bu fezâillerde, sûrelerin dünya ve ahiret hayatında insanlara sağlayacağı manevi kazançlar, korunma, şifa bulma gibi hususlar üzerinde durulur. Sûrelerle ilgili fezâiller, Kur'an-ı Kerim'de yer alan sûrelerin ve ayetlerin faziletlerini ve bu sûrelerin

okunmasının sağlayacağı sevaplar, manevi faydalar ve duaların kabulüne yönelik etkilerini anlatan dinî bir gelenektir. Bu fezâiller, özellikle halkın manevi hayatını güçlendirmek, ibadetlere ve Kur'an-ı Kerim'e daha fazla yönelmelerini sağlamak amacıyla yazılmıştır. *“Kur'an-ı Kerim'in üstünlüklerini, onun tamamını veya bazı sûre ya da âyetlerini öğrenip okuyan, öğreten, dinleyen, ezberleyenlerle hükümlerine göre amel edenlerin kazanacağı sevapları, bazı sûre yahut âyetlerinin şifalı oluşuna dair âyet ve hadislerde verilen bilgileri ifade etmek üzere İslâmî kaynaklarda genellikle 'fezâilü'l-Kur'an' bazan da 'sevâbü'l-Kur'an', 'menâfiu'l-Kur'an' gibi tabirler kullanılmıştır”* (Aydemir, 1995: 532).

Kur'an'ın üstünlüklerini anlatan bilgilerin birçoğu yine Kur'an içinde yer almaktadır. Buna göre Kur'an çok yüce, şerefli, hikmetli, öğüt kaynağı, açık seçik anlaşılan bir kitaptır (Kur'an-ı Kerim, 41/41-42; 36/2). O, insanları en doğru yola iletir (Kur'an-ı Kerim, 17/9). Müminler için bir şifa ve rahmet kaynağıdır (Kur'an-ı Kerim, 17/82). Eğer Kur'an dağa indirilse dağ parça parça olurdu (Kur'an-ı Kerim, 59/21). Kur'an'a inanmayanlar onun bir benzerini getiremezler (Kur'an-ı Kerim, 17/88). Sözlerin en güzeli Kur'an içinde yer alır (Zümer, 39/23). Kur'an kendinden önce gelen kitapları da doğrular (Kur'an-ı Kerim, 3/3). *“Hadislerde de Kur'an-ı Kerim'in faziletine dair bilgiler bulunmaktadır. Süyûtî bunları, Kur'an'ın bütünüyle ilgili olanlar ve her bir sûrenin faziletine ilişkin olanlar şeklinde iki kısma ayırarak ele almıştır. Ayrıca bu bilgilere bazı âyetlerin faziletine dair hadisleri de eklemek gerekir. Tirmizî ile Dârimî'nin sünenlerinde yer alan ve fezâilü'l-Kur'an'a dair hemen bütün kaynaklarda öncelikle zikredilen Hz. Ali'nin naklettiği bir hadise göre Resûl-i Ekrem ahabını ileride zuhur edecek bazı fitneler konusunda uyarmış, bu fitnelerden korunmak için ne yapılması gerektiğinin sorulması üzerine, 'Çare Allah'ın kitabı Kur'an'dır. Onda sizden önce gelip geçenlerin ve sizden sonra geleceklerin haberleri vardır' dedikten sonra Kur'an'ın üstünlüklerini şöyle sıralamıştır: O sağlam bir bağıdır, hikmetli bir öğüttür; insanlar arasında doğabilecek anlaşmazlıklar için hükümler ihtiva etmektedir. O saçma sapan bir söz değil hak ile bâtili ayıran ciddi bir kitaptır. Allah onu terkeden zorbaları perişan eder; hidayeti onun dışında arayanları sapıklığa düşürür. O sırât-ı müstakîmdir; ona uyanların arzuları haktan sapmaz, dilleri sürçmez. Âlimler ona doymaz. Onu reddedenlerin çok olması değerini eksiltmez; onun üstünlükleri bitmez. Onunla konuşan doğruyu konuşmuştur; onunla amel eden kazanmıştır; onunla hükmeden adaleti gerçekleştirmiştir; ona davet eden doğru yolu bulmuştur”* (Aydemir, 1995: 532). Aynı zamanda Fezâ'ilü'l-Kur'an ilmi, Havâssü'l-Kur'an ilmini de kapsamaktadır. *“Havâssü'l-Kur'an terkibi Kur'an'dan bazı kelime, âyet ve sûrelerin belli bir tertibe göre okunması veya*

yazılması hâlinde niyet ve maksada uygun sonuçlar veren tesir ve özelliklerinden bahseden bir disiplini ve bunun literatürünü ifade eder” (Eroğlu, S1997: 522).

Kur’an’ın bütünü haricinde bazı sûrelerin de faziletlerinin olduğu hadis kaynaklarında sık sık karşımıza çıkmaktadır. Bununla ilgili bazı sûrelerin ve onların faziletleriyle ilgili bilgiler verildiği gözlemlenmiştir. Aşağıda başlıklar hâlinde verdiğimiz bunlara örnek olarak gösterilebilir:

a. Fâtiha Sûresi:

Fezâili: Fâtiha Sûresi’nin fazileti ile ilgili olarak Peygamber Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Fâtiha’sız namaz olmaz” (Buhârî, Fezâilü’l-Kur’an: 9; Müslim, Salat: 34).

Şifa: Bir başka hadisinde ise “Fâtiha Sûresi, her derde devadır.” buyurmuştur. (Müsned, İmam Ahmed: III/450)

b. Yâsîn Sûresi:

Fezâili: Peygamber Efendimiz (s.a.v.) “Her şeyin bir kalbi vardır; Kur’an’ın kalbi de Yâsîn’dir. Kim Yâsîn okursa, Allah onun sevabını Kur’an’ı on kere hatmetmiş gibi yazar.” buyurmuştur. (Tirmizî, Sevâbü’l-Kur’an: 36; Dârimî, Fezâilü’l-Kur’an: 7)

Ölüm anında okunması: Peygamberimiz (s.a.v.) ölüm döşegindeki kimselere Yâsîn okunmasını tavsiye etmiştir. (İbn Mâce, Cenâiz: 4; Ebû Dâvûd, Cenâiz: 14)

Makalemizin ilerleyen bölümün Yâsîn sûresi ile ayrıntılı bilgiler verilecektir.

c. İhlâs Sûresi:

Fezâili: Peygamber Efendimiz (s.a.v.), “İhlâs Sûresi, Kur’an’ın üçte birine denktir” buyurmuştur. (Buhârî, Tevhîd: 1; Müslim, Salâtü’l-Müsâfirin: 261).

Cennete giriş müjdesi: İhlâs Sûresi’ni sık sık okuyanların cennete gireceği hadislerde bildirilmiştir (Tirmizî, Sevâbü’l-Kur’an: 12).

d. Felak ve Nâs Sûreleri (Muavvizeteyn):

Fezâili: Peygamber Efendimiz (s.a.v.), Felak ve Nas sûrelerini okumanın şeytandan korunmak için etkili olduğunu söylemiştir: “Sabah ve akşam bu sûreleri üç kez okuyan kimse, her türlü kötülükten korunur” (Ebû Dâvûd, Edeb: 98; Tirmizî, Daavât: 21).

Korunma: “Muavvizeteyn (Felâk ve Nâs), nazara ve kötülöklere karşı bir sığınaktır” (Müsned, İmam Ahmed: VI/109).

e. Mülk Sûresi:

Fezâili: Peygamber Efendimiz (s.a.v.), “Mülk Sûresi, kabir azabından koruyandır.” buyurmuştur. (Tirmizî, Sevâbü’l-Kur’an: 9; İbn Mâce, Edeb: 52)

Şefaatçi olması: “Bu sûre (Mülk) kabirde kişiye şefaat eder.” (Müsned, İmam Ahmed: IV/452)

f. Bakara Sûresi:

Fezâili: Peygamber Efendimiz (s.a.v.), “Bakara Sûresi’ni okuyun çünkü onun okunması bereket, terk edilmesi ise hasrettir. Büyücülerin ona karşı koyacak gücü yoktur.” buyurmuştur. (Müslim, Müsâfirîn: 253)

Âyetü’l-Kürsî: “Kim Ayetü’l-Kürsî’yi (Bakara 255) sabah okursa akşama kadar, akşam okursa sabaha kadar Allah onu korur.” (Nesâi, Fezâilü’l-Kur’an: 9)

g. Kevser Sûresi:

Fezâili: Kevser Sûresi’nin faziletiyle ilgili olarak Peygamber Efendimiz (s.a.v.), “Kim Kevser Sûresi’ni okursa, Allah ona Kevser Havuzu’ndan içme nimeti verecektir.” buyurmuştur. (Taberânî, el-Mu’cemü’l-Kebîr: 1101)

h. İnşirâh Sûresi:

Fezâil: Peygamber Efendimiz’in (s.a.v.) sıkıntılı zamanlarında indirilen bu sûre, onun kalbine ferahlık ve güç vermiştir. Hadislerde doğrudan bu sûreyle ilgili fazilet rivayetleri zayıf olmakla birlikte, genel anlamda sıkıntıların giderilmesi, ruhsal rahatlama için okunmasının tavsiye edildiği birçok kaynakta belirtilir.

Manevi faydaları: İnşirâh Sûresi, zor zamanlarda Allah’a sığınmak, sabırlı olmak ve ümitsizlikten kurtulmak için okunur. Bu sûreyi okuyanların kalplerinde ferahlık hissedeceği, sıkıntıların ardından bir kolaylık geleceğine dair kuvvetli bir inanç vardır. Ayette geçen, “Her zorlukla beraber bir kolaylık vardır.” (İnşirâh, 94/6) ifadesi, bu sûrenin insanlar arasında umut kaynağı olarak görülmesine sebep olmuştur. (Müsned, İmam Ahmed: 3/456)

B. YÂSİN SÛRESİ VE MUHTEVASI

Yâsîn Sûresi, Kur’ân-ı Kerîm’in 36. sûresi olup, Mekke döneminde nazil olmuştur ve 83 ayetten oluşur. Sûre, ismini birinci ayetinde yer alan “Yâ-Sîn” harflerinden alır. Bu harflerin ne anlama geldiği konusunda kesin bir bilgi olmamakla birlikte, Allah’ın sırlarından biri olduğu kabul edilir ve bu tür harfler “hurûf-ı mukattaa” olarak adlandırılır. “Harf kelimesinin çoğulu olan hurûf ile ‘kesilmiş, ayrılmış’ anlamındaki mukattaa kelimesinden meydana gelen bir tamlamadır. Mukattaa, ‘kesmek, bir şeyi bütününden ayırmak’ mânasına gelen kat kökünden türemiş bir sıfat olup söz konusu harfler kelimeyi oluştururken okundukları gibi değil kendi isimleriyle telaffuz edildiklerinden ‘bağımsız ve ayrı harfler’ anlamında “hurûf-ı mukattaa” diye anılmıştır” (Duman ve Altundağ, 1998: 401).

Yâsîn Sûresi, içeriği ve ahlaki mesajları itibarıyla İslam'da önemli bir yere sahiptir. Özellikle ölüm, ahiret, kıyamet, peygamberlik ve Allah'ın birliği gibi temel konular ele alınır. “*Yâsîn sûresinde İslâm akaidinin üç esasını teşkil eden tevhid, nübüvvet ve âhiret konuları tabiatın mükemmel kuruluşu ve işleyişinden deliller getirilerek anlatılır; bu arada iman-küfür mücadelesi çerçevesinde geçmiş kavimlerden ibret verici örnekler zikredilir*” (Topaloğlu, 2013: 340). Yâsîn sûresini dört bölüm hâlinde incelenmesi mümkündür. Bunlar şöyle gösterilebilir:

- a. Peygamberlik ve Kur'ân'ın Önemi (1-12. Ayetler):** Bu bölümde Yâsîn harflerinden sonra, Kur'ân-ı Kerim'in hikmet dolu bir kitap olduğu, Allah tarafından gönderildiği ve Hz. Muhammed'in (sav) peygamberliği vurgulanır. Ayrıca, insanların büyük bir kısmının iman etmeyeceği ve bu durumun Allah'ın ilminde sabit olduğu belirtilir.
- b. Ashâb-ı Karye Kıssası (13-32. Ayetler):** Ashâb-ı Karye (bir şehir halkı) kıssası anlatılır. Bu kıssa, Allah'ın gönderdiği elçileri reddeden bir kavmin başına gelen felaketlerden bahseder. Kıssada, şehrin halkı peygamberlere karşı çıkmış, ancak halktan bir adam onları savunmuş, ancak kendisi de öldürülmüştür. Sonrasında Allah'ın bu kavme azap indirdiği ifade edilir. Bu kıssa, peygamberlerin mesajlarını reddeden toplumların uğradığı sonuçları gözler önüne serer.
- c. Allah'ın Kudreti ve Diriliş (33-58. Ayetler):** Bu bölümde, Allah'ın varlığı, birliği ve kudreti çeşitli örneklerle anlatılır. Bitkilerin, gökyüzünün ve canlıların yaratılışı üzerinden Allah'ın yaratma gücüne dikkat çekilir. Ayrıca, ahiret inancı işlenir ve öldükten sonra dirilişin kesin olduğu vurgulanır. İnsanların dünya hayatındaki yaptıklarından sorguya çekileceği ve hesaba çekileceği belirtilir.
- d. Kıyamet, Cennet ve Cehennem (59-83. Ayetler):** Bu bölümde kıyamet günü, cennet ve cehennem sahneleri tasvir edilir. Kıyamet günü suçluların Allah'ın huzurunda toplanacağı, cennetliklerin ise mükâfatlandırılacağı anlatılır. Yâsîn Sûresi'nin sonunda Allah'ın mutlak kudret sahibi olduğu ve her şeyin ona döneceği hatırlatılır.

Yâsîn Sûresi, İslam kültüründe “Kur'ân'ın kalbi” olarak adlandırılır. Müslümanlar arasında bu sûrenin okunmasının birçok fazileti olduğuna inanılır. Özellikle ölümlerin ardından okunması ve hasta kişilerin şifa bulması amacıyla okunması yaygın bir uygulamadır. “*Yâsîn sûresinin tefsiri konusunda çok sayıda eser kaleme alınmıştır. Bunun önemli sebeplerinden biri muhtemelen faziletine dair rivayet edilen hadisler, diğeri de ölümler üzerine okunmasının tavsiye edilmesidir*” (Topaloğlu, 2013: 340).

Bu konuda yazılan eserlerden birisi de 18. yüzyıl müelliflerinden Tarikatçı Emir Mustafa bin Abdullah Osmancıkî'ye aittir. Yazarın bu eserini tanıtarak Osmanlı yazarlarının ve dönemin Yâsin sûresine bakışı gösterilebilir. Ayrıca günümüzde yazılı ve görsel kaynaklarda anlatılan kıssaların ve hadislerin kaynaklarına dair bilgilere de ulaşılabilir.

C. TARİKATÇI EMİR MUSTAFA BİN ABDULLAH OSMANCIKÎ'NİN HAYATI VE ESERLERİ

Tarikatçı Emir Mustafa bin Abdullah Osmancıkî hakkında kaynaklarda çok az bilgi bulunmaktadır. Bursalı Mehmed Tahir'in *Osmanlı Müellifleri* adlı eserinde, yazar hakkında verilen bilgiler şöyledir: "Fuzaladan bir zat olup Çorum sancağı mülhakatından Osmancıklıdır. Köprü müftüsü iken 1143 [1730-31] tarihinde vefat eyledi" (2015: 368). Eserde yazar hakkında bu bilgiler verildikten sonra "*Rühu's-Salat, el-Mecalisü'z-Zehra fî Hidmeti's-Şerlati'l-Garra, Terceme-i Tarikat-i Muhammediyye, Haşiye-i Akaid-i Nesefiyye, Şerh-i Akaid-i Adudiyye, Şerh-i Risale-i Hamza Efendi ff Hakkı'l-Bey' ve's-Şira el-müsemma bi-Tebyini'l-Haram ve sairedir.*" (2015: 368) denilerek eserleri sıralanmaktadır. Tarikatçı Emir'in *Şerh-i Hediyyetü'l-ihvan ve atiyetü's-sıbyân* "eserinin başında hicrî 1028 /1618-19 yılında, Fatih Câmii'nde dersiâm olduğunu ve Kastamonulu Mûsâ Efendi'nin Hediyyetü'l-İhvân adlı büyük eserini, bazı dostlarının isteği üzerine ıslah ve tashih ettiğini söyler" (Yazar, 2014: 119). Mehtap Erdoğan Taş, Tarikatçı Emir'in yazma eserler kütüphanesinde bulunan eserlerini şu şekilde sıralamıştır:

a. Türkçe Yazma Eserleri

1. *Âdâb-ı Du'â Risâlesi*, 2. *Ferâidü'l-Akâidi'l-Behiyye fî Halli Müşkilâti't-Tarîkati'l-Muhammediyye (Terceme-i et-Tarîkatü'l-Muhammediyye ve's-Sîretü'l-Ahmediyye)*, 3. *Islâhu'l-Hediyye*, 4. *İncâ'u'l-Hâlikîn Tercüme-i İnkâzü'l-Hâlikîn Mebhas-ı İmân*, 5. *Resâil*, 6. *Tebyînü'l-Merâm (Şerhu Risâle-i Bey' u Şirâ', Şerh-i Risâle-i Hamza Efendi)*, 7. *Tekmile-i Tarikat-i Muhammediyye (Muhavvelü't-Tekmile)*, 8. *Terceme-i Câmi'u's-Sahîh*, 9. *Terceme-i Şerhu'r-Risâle fî Elfâzı'l-Küfr*, 9. *Terceme-i Şerhu's-Siyerü'l-Kebîr*, 10. *Tezkîru'n-Nâsîn Fezâ'ilü'l-Yâsîn*, 10. *Vesîle*, 11. *Şemâil-i Hz. Ali (Tercüme-i Hilyetü'n-Nebî)*

b. Türkçe Matbu Risaleleri

1. *Bârî Te'âlâ Cevher Değildir*, 2. *Der Beyân-ı Çehâr Yâr-ı Güzîn*, 3. *Emr-i Tahârette Dikkat Risâlesi*, 4. *Gusûl Hakkında Risale*, 5. *Mâ-i Müsta'mel Risâlesi*, 6. *Mecmû'a-i Akâid ve'l-Kelâm*, 7. *Namaz Mes'eleleri*, 8. *Risâle fî Alâmeti'l-Hızır*, 9. *Risâle fî Fazîleti Âyete'l-Kürsî*, 10. *Risâle fî İlsâki'l-Ka'beyn*,

11. *İzâ Fükide'r-Racul*, 12. *Risâle-i Dûd fî Esmâr*, 13. *Risâle-i Enfâsü'n-Nefâis*
14. *Risâle-i İfsâd-ı Savm*, 15. *Risâle-i İftitâh Tekbîri*, 16. *Sadakatü'l-Itr fî*
Sadakatü'l-Fitr, 17. *Şurefâya Zekât Verme Hakkında Risâle*, 18. *Takrîrât-ı İmân*
ve İslâm, 19. *Tayyibü'l-Kelâm fî Hakkî's-Selâm*

c. Arapça Eserleri

1. *el-Fevâ'idü'l-Müntehabe min Risâle li-Necmeddin el-Gaytî*, 2. *el-Mecâlisü'z-*
Zehrâ fî Hüdmeti's-Şerî'ati'l-Garrâ, 3. *el-Mûlahhas min Risâleti't-Tasrîh fî Şerhi't-*
Tesrîh, 4. *el-Mûlahhas mine'z-Zahîreti'l-Kesîre fî Recâ'i'l-Mağfireti'l-Kebîre*, 5.
Mecmû'atü'l-Letâ'if ve Sandukatü'l-Me'ârif, 6. *Mulahhasü't-Tibyân fî Leyleti'l-*
Kadr ve'n-Nisf mine's-Şa'bân, 7. *Mûlahhas min Risâleti Hazzî'l-Evfer fî'l-Haccî'l-*
Ekber, 8. *Mûlahhasu Tefrihi'l-Fu'âd an Elemi Mevti'l-Evlâd*, 9. *Mûlahhasu'l-*
Kavli's-Sedîd 10. *Risâle fî Fezâ'ili Ashâbi'l-Bedr*, 11. *Risâle fî Leyleti'l-Kadr*
12. *Risâle fî'l-Kelâm*, 13. *Risâle fî Zelleti'l-Kârî (son sayfası Türkçe)* (2024: 470-
471).

D. TARİKATÇI EMİR'İN TEZKİRÜ'N-NÂSİN FEZÂ'İLÜ'L-YÂSİN ESERİ

Tezkîru'n-Nâsîn Fezâ'ilü'l-Yâsîn adlı Tarikatçı Emir'in bu eseri yukarıda bahsettiğimiz fezâ'il eserlerinden biridir. Eser içinde Yâsîn sûresinin faziletlerinden bahsedilmektedir. Bu faziletlerden bahsedilirken genel olarak hadis ve tefsir kaynakları kullanılmış ve kaynaklarda geçen ifadeler tanık gösterme tekniğiyle yer yer alıntılarla gösterilmiştir. Eserin başında Zeyrek Câmîi'inde verilen bir vaaz sırasında Yâsîn sûresinin faziletlerinden bahsedildiğini, orada bulunan talebelerden birinin hadis-i şeriflerin Türkçeye tercüme edilmesini istediğini ve bundan dolayı bu eserin yazıldığı belirtilmiştir. Daha sonra Yâsîn sûresinin beş ada sahip olduğu belirtilmiş ve bu isimlerin “Yâsîn sûresi, kalb-i Kur'ân, dâfi'a, kâziyye ve mü'imme-i Yâsîn” olduğu söylenmiştir. Bundan sonraki bölümlerde neden bu isimlerin verildiği de kaynaklar gösterilerek açıklanmıştır. Tarikatçı Emir'in eserinde atıfta bulunduğu kaynak ve eserler şu şekildedir: Tefsîr-i Bükâî, Katar Meşayihî Veliyüddin b. Bükâî Halil el-İstanbulî, Tefsîr-i Kâdî Beyzâvî, Medârikü't-Tenzîl ve Hakâiku't-Te'vîl, Ebü'l-Berekât en-Nesefî, Şeyhzâde Tefsîri, Dürr-i Mensûr, İmâm Süyûti, Mûsâ'idü'n-nazar, İmâm Süyûti, Tefsîr-i Kevâşî, Ebü'l-Abbâs Muvaffakudîn Ahmed b. Yusuf el-Hasen el-Kevâşî el-Mevsilî, Fezâ'il-i A'mâl, Ebü Abdillâh Ziyâüddîn Muhammed b. Abdilvâhid b. Ahmed el-Makdisî es-Sa'dî, El-Lübâb fî 'ulûmi'l-kitâb, ibn Âdil, Dürer-i Mensûre, Gelibolulu Âlî, Tefsîr-i Hall-i Adide, Tefsîr-i Ebû Mu'âfâ (Nihâyetü'l-beyân fî tefsîri'l-Kur'ân), Ebü Muhammed Cemâlüddîn el-Muâfâ b. İsmâil b. Hüseyin el-Mevsilî, El-Müsned, Ebü Bekr Ahmed b. Amr b. Abdilhâlik el-Bezzâr el-Basrî, Ebu'l-

Kâsım Müsnidü'd-dünyâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb et-Taberânî, Kitâbü't-Tefsîr, İbn Merdûye, Şu'abü'l-İmân, Beyhakî, Ebî Kılâbe Abdülmelik b. Muhammed b. Abdillâh er-Rekâşî.

a. Eserin Nüshaları

Tarikatçı Emir'in *Tezkîru'n-Nâsin Fezâ'ilü'l-Yâsin* adlı eseriyle ilgili tespit ettiğimiz nüshalar şunlardır: Tezkîru'n-Nâsin Fezâilü Yâsin, Süleymaniye Kütüphanesi, Basma Bağışlar Koleksiyonu, 02250., Tezkîru'n-Nâsin Fezâilü'l-Yâsin, Süleymaniye Kütüphanesi, Tahir Ağa Tekkesi Koleksiyonu, 00310-001., Tezkîru'n-Nâsin fi Fezâili Yâsin, Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi Koleksiyonu, 01686-001., Tezkîru'n-Nâsin Fezâ'ilü Yâsin, Süleymaniye Kütüphanesi, Ali Sevil Akay Koleksiyonu, 00456.

Biz bu nüshalar içinden ikinci sırada bulunan 00310-001 numaralı nüshayı seçerek incelememizi yaptık. Diğer nüshaların matbu olmasından ve nüshaların kiminde bulunan yazıların okunmasının zor olmasından dolayı böyle bir seçime gidilmiştir.

b. Eserin Dil Özellikleri

Metin boyunca bazı ifadeler sıkça tekrar edilerek vurgulanmıştır. Bu, özellikle dinî eserlerde bir öğretici yöntemin parçasıdır. Ayrıca bu vurguların kullanılması, dinî metinlerinde yer alan ayet veya hadislerde de sıkça görülen bir anlatım şeklidir. Tekrarlarla okuyucunun zihninde yer edinmesini sağlamak ve konunun önemini belirtmek hedeflenmiştir.

i. Düz Cümle

Yazar metinde sık sık düz cümleye başvurmuştur:

İtmâmı müyesser olduğda bu risâlenün ismi Tezkîru'n-Nâsin Fezâil-i Yâsin ola diyü münâsib görildi.

Ola ki mevzû' olan hadîş-i ma'hüddan mâ'adâ vârid olan muṭlaḳ hadîş-i şerîf za'îf ise de mecnû'ı yigirmiden ziyâdedür.

Bir kimse bir gicede Rızâu'llâhu te'âlâ Yâsin-i şerîf oḳusa ol gicede Allâhu te'âlâ anı maḡfîret ide.

ii. Ki'li Birleşik Cümle

Yazar eserinde ki'li birleşik cümleler de kullanmıştır:

Tefsîr-i Kevâşide hemân bir hadîş-i şerîf irâd ider ki ol hadîş-i şerîf *ıkra' ve a'lâ mevtāküm yâsin* lafzıyla dur.

Her kim ki hâceti öñince Yâsin-i şerîf oḳıya, hâceti ḳazâ olına.

Ve yine Tefsîr-i Teysiride Ḥasan Baśrîden mervîdür ki hadîş-i şerîf olmak üzere naḳl ider.

Bir yolula sülük eyledüm ki anda gül var idi.

Pes bir ḥâtün gördüm ki üzerinde mu'aşfer ḳaftânlar var.

iii. Düşük Cümleler

Sağa bir iki kaç kelimât ta'lim ideyim ki anlar ile seni Allah te'âlâ nef'lendüre. (Burada birkaç kullanmak yerine yazar bir iki kaç diyerek cümlede düşüklüğe gitmiştir.)

Hîç bir meyyit yokdur ki anuñ katında Yâsîn-i şerîf okına, illâ'llâhu 'azîmü's-şân anuñ üzerine sekerâtü'l-mevti âsân ider. (Cümlede anlatım bozukluğu var; olumsuz yapı beklenirken olumlu bitmiş.)

Bir kimesne Yâsîn-i şerîfi bir kerre okısa güyâ Kur'ân-ı kerîmi on kerre okımış gibi olur. (Güyâ edatı, sanki anlamında bile olsa ifadenin kesinliğine şüphe getiriyor.)

iv. Fiil Kiplerinin Kullanımı

Metinde en çok istek kipi kullanılmıştır. Özellikle “ola ki” gibi ifadeler isteği, olasılığı veya temenniyi belirtir.

“Ola ki nâfi‘ ola inşa'allahü'l-mu‘ın.”

c. Eserin İmla Özellikleri

i. Kelimelerin Yazımındaki Farklılıklar

Metinde bazı kelimeler farklı şekillerde yazılmıştır. Arkaik formda geçen kelimeler Osmanlı Türkçesi dil kurallarına göre yazılmış, bu nedenle aynı kelime farklı bağlamlarda farklı biçimlerde kullanılabilmiştir:

Okısa - okusa: “Okısa” ve “okusa” şeklinde farklı yazımları vardır.

Kimse - kimesne: “Kimse” ve “kimesne” ifadeleri de yazım açısından farklılık göstermektedir.

Eydür - eytdi: Bu yazımlarda da farklılıklar göze çarpmaktadır.

ii. Hâl Eklerinin Yazımı

Metinde hâl eklerinin kullanımında bazı durumlarda klasik Osmanlı Türkçesi kuralları izlenmiş, zaman zaman bugünkü Türkçede kullanılan ekler yerine farklı ekler kullanılmıştır. Özellikle vasıta hali (-la) ve yaklaşma hali (-a) eklerinin karışık kullanıldığı görülmektedir.

Yaklaşma hali yerine vasıta hali:

“Bir yolıla sülük eyledüm ki...”(Burada yaklaşma hâli kullanılması beklenirken vasıta hali eklenmiş.

iii. Eserin Üslup Özellikleri

Metnin üslubu dinî vaaz ve öğüt niteliğinde olup, anlaşılır bir Osmanlı Türkçesi kullanılarak yazılmıştır. Arapça ve Farsça tamlamalar, kelime yapıları ve klasik gramer kuralları ile oluşturulmuş cümlelere yer verilmektedir. Didaktik ve öğretici bir dil hakimdir. Dinî bilgilerin ve ahlaki değerlerin aktarılması amacıyla yazılan bu metin, vaaz niteliğinde bir söylem kullanır. Yazılış amacı, okuyucunun maneviyatını güçlendirmek, ona dinî bilgiler sunmak ve okuyucuyu yönlendirmektir. Özellikle vaaz diliyle yazılmış

olan bu metin, sık sık “nasihat” ve “dua” içerir. Metinde sıkça tasavvufi terimlere ve maneviyatı derinleştiren ifadeler yer verilmiştir. Özellikle Yasin Suresi'nin faziletlerine dair anlatılanlar, tasavvufi bir bakış açısının ürünü olarak değerlendirilebilir. Metin boyunca olumlu bir hava hakimdir. Dinî öğütler verirken kullanılan dil, olumlu ifadelerle doludur. Metin, okuyucunun ruh hâlini yükseltmeyi ve ona manevi destek sunmayı amaçlar. Metin içinde yer yer teşbih ve mecazlar kullanılmıştır. Özellikle Yâsîn Sûresi'nin faziletlerini anlatırken kullanılan teşbih ve mecazlar, okuyucunun konuyu daha iyi anlamasını sağlamak ve ruhsal etkilenmeyi artırmak için tercih edilmiştir.

E. METİN

[1b.] Bismillâhirrahmanirrahim El-ḥamdülillâh ve's-selâm 'alâ 'ibâdeti ellezîne ıstıfâ ve ba'd tefsîrû ḥatememüz Yâsîn-i şerîfe geldükde Zeyrek câmi'-i şerîfnde va'z eşnâsında Yâsîn-i şerîfün fezâ'ilinden bir miqdâr nesne nakl olındı. Pes telâmizemüzden birisi nakl olunan eḥâdiş-i şerîfenün Türkîye tercemesin ricâ eyledi. Biz daḥi merâmına müsâ'ade idüp tefâsirden nakline şürû' eyledük. Ola ki nâfi' ola inşâ'allahü'l-mu'în. İtmâmı müyesser olduğda bu risâlenün ismi **Tezkirü'n-Nâsîn Fezâ'il-i Yâsîn** ola diyü münâsib görildi. Ma'lûm [2a.] ola ki bu sûre'-i kerîmenün beş ism-i şerîfi vardır: Evvelkisi sûre-i Yâsîn, ikincisi kalb-i Qur'an, üçüncüsü dâfi'adur, dördüncüsü Kâziyye beşincisi Mu'imme-i Yâsîn dinildi. Evvelinden mezkûr olup ve nice esrâra işâret olduğundan ötüri kalb-i Qur'an dinildi. Zîrâ imânun şihḥati ḥaşra i'tirâf iledür. Hâ'im ise bu sûre-i kerîmde eblâg vech üzere muḥarrerdür. Dâfi'a dinildi, her yaramaz nesne def' eyledüğinden ötüri. Kâziyye dinildi, her ḥâceti każâ eyledüğinden ötüri. Mü'imme dinildi, her ḥayr u bereketi şâmile olduğundan ötüri yâḥûd dünyâ vü âḥiretün ḥayrını şâhibine 'âm kıldüğünden ötüri. Nitekim tefsîren bu mu'âkâda tefsîr-i Ḥallâdîde ve Tefsîr-i Bükâ'îde ve Tefsîr-i Kâzîde ve Medârikde ve Şeyḥ-zâdede ve ğayr tefâsir ü ḥevâşîde mezkûrdur. Bundan sonra ma'lûm [2b.] Ola ki mevzû' olan ḥadîş-i ma'ḥûddan mâ'adâ vârid olan muṭlaḳ ḥadîş-i şerîf za'îf ise de mecmû'ı yigirmiden ziyâdedür. Nitekim Dürr-i Menşûrda İmâm Süyûtî ve Müsâ'idü'n-naẓar nâm te'lifinde Şeyḥ Bükâ'î yazarlar. Tefsîr-i Kevâşîde hemân bir ḥadîş-i şerîf irâd ider ki ol ḥadîş-i şerîf *ikra' ve a'lâ mevtāküm yâsir*² lafzıyladır. Bu ḥadîş cümlede vardır. Ma'nâ-yı şerîfi mevtāküm ya'ni marazâ göz üzerine ḥadîş-i şerîf okun, dimekdür. Ziyâe'd-dîn Maḳdesî daḥî Fezâ'il-i a'mâlde iki ḥadîş-i şerîf irâd ider. Birisi Kevâşîdeki gibi, ikincisi Enes rivâyeti. Onda *inne li-küllî şey'in kalben ve kalbü'l-kur'an Yâsîn ve men qarâ'e Yâsîn kütübullâhı lehu bi-ḳirâ'tiha ḳirâ'atü'l-kur'ânı 'aşere merretin*³ lafzıyladır. İcmâl uzar. Ma'nâ-yı şerîfi taḥkîḳ her şeyün ḳalbi vardır. Qur'an-ı kerîmün [3a.] ḳalbi Yâsîn-i şerîfdür ve her kim ki Yâsîn okıya anuḳ ḳirâ'ati sebebiyle Qur'an-ı kerîm on kere okımak şevâbını Allâhu

² Ötülerinize Yâsîn okuyun.

³ Enes (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Herşeyin bir kalbi vardır. Qur'an'ın kalbi ise Yasin sûresidir. Her kim Yasin sûresini okur ve onun içindekilere göre yaşarsa; Allah o kimseye Qur'an-ı on kere okumuş kadar sevap yazar.” Sünen-i Tirmizî, Hadis No: 288

te‘ālā anuñçün yazar dimekdür. TefsİR-i Medārikde ancak üç hadİs-i Őerİf yazar. Evvelkinün mefhūmı Resūl-i kerİm salla’llāhu te‘ālā ‘aleyhi ve sellem sa‘ādet ile buyurur. Taħķİķ her nesne ićün ĳalb vardur. Taħķİķ ĳur‘ānuñ ĳalbi Yāsİn-i Őerİfdür. Her kim vechu’llāhu murād ider, olduğı hāde Yāsİn oĳıya. Anuñçün mağfİret olunur. Ve ĳur‘ān-ı ‘azİm yigirmi iki kerre oĳımıŐ gibi ecr ü Őevābdan virilür. İkcinci sa‘ādet ile buyurur: Her kim ki hāceti öñince Yāsİn-i Őerİf oĳıya, hāceti ĳazā olına. Ve üçüncisi buyurur: Bir kimesne Yāsİn-i Őerİf oĳusa aç ise Allāh te‘ālā anı Őoyura, Őusuz ise ĳandura, ‘uryān ise giydüre, hıvfi var ise emİn ĳıla, vahŐeti var ise mūnis ola, faĳİR ise ĳanİ ide, zindānda ise ihrāc ide, [3b.] esİR ise hālāŐ ide, zāll ise hidāyet ide, medyūn ise hāzİnelerinden deynini ĳazā ide. Bu sūreye dāfi‘a vü ĳāziye tesmiye olunur. Her kötiyi andan def‘ ider ve her hāceti ĳazā ider. Medārikün naĳli bunda temām oldı. Lākin bu üçünci hadİs-i Őerİf TefsİR-i Teysirİde bundan uzundur. Ziyādesi ergen oĳusa evlene, misāfir oĳusa seferi üzerine i‘ānet oluna, yitigi olan oĳusa yitigini bula, Őabāh oĳusa aħŐama deĳin Allāhu te‘ālā anuñ emānında ola. Ve yine TefsİR-i Teysirİde ĳasan-ı BaŐrİden mervİdür ki hadİs-i Őerİf olmak üzere naĳl ider. Resūl-i ekrem Őalla’llāhu te‘ālā ‘aleyhi ve sellem sa‘ādet ile buyurur: Ehl-i cennet cennetde ĳur‘ān-ı ‘azİmden oĳımazlar. İllā Tāhā ve Yāsİn-i Őerİf oĳurlar. Ve yine Teysirİde hadİs-i Őerİf olmak üzere Ebū Hureyre rivāyet ider: Bir kimse bir gicede [4a.] Rızāullāhu te‘ālā Yāsİn-i Őerİf oĳusa ol gicede Allāhu te‘ālā anı mağfİret ide. Teysirün kelāmı bunda temām oldı. Teysir ibn ‘ādilde ve Dürer-i MenŐūrede Yaħyā bin KeŐİrden mervİdür ki eydür: Bize bāliĐ oldı ki bir kimesne Őabāh vaĳtinde Yāsİn-i Őerİf oĳusa aħŐama deĳin feraħda olmadan zā’il olmaz. Ve aħŐam vaĳtinde oĳısa Őabāha deĳin feraħda olmadan zā’il olmaz. Bu iki tefsİRün kāmilleri bunda nihāyet buldı. Ammā Őol hadİs-i Őerİf ki TefsİR-i ĳallādİde ve TefsİR-i Ebū Mu‘āfāda ve Dürer-i MenŐūrda İrād olunur. Ebū Bekir Őıddıĳ rağuya’llāhu te‘ālā ‘anh rivāyet olmak üzere ol hadİsün āħirinde her kim ki Yāsİn-i Őerİf diñleye, fi-sebİllİ’llāh biñ altun infāĳ itmiŐ gibi olur. Ve bir kimesne Yāsİn-i Őerİf yazsa ve Őuyını ićse anuñ cevfine biñ devā ve biñ yaĳİn ve biñ raħmet girer ve her derd ü ĳİll andan nez‘ olunur. Bu lafzile naĳl [4b.] olınan hadİŐ münkerdür diyü yine Dürri MenŐūrda İmām Süyütİ tenbİh ider. İbn Merdüye vü Beyħaĳİ taħrİc iderler. Ebū Berze raĐıyallāhu ‘anh eydür: Bir kimse Yāsİn-i Őerİfi bir kerre oĳusa ĳüyā ĳur‘ān-ı kerİmi on kerre oĳımıŐ gibi olur. Ebū Sa‘İd raĐıyallāhu ‘anh eytdi: İki kerre oĳımıŐ gibi olur. Ebū Berze eytdi: Sen iŐİtdüĳini taħdİŐ eyle; ben iŐİtdüĳimi taħdİŐ iderüm ve Bezzār taħrİc ider. İbn ‘Abbāsdan nebiyy-i muħterem Őalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem eydür: Ąrzü ve muħabbet iderüm ki ne olaydı ümmetümden her insānuñ ĳalbinde Yāsİn-i Őerİf olaydı. Taberānİ ve İbn Merdüye sened-i za‘İf ile Enes Resūl-i ekrem Őalla’llāhu ‘aleyhi ve sellemden rivāyet ider. Anlar daħı sa‘ādet ile buyururlar: Bir kimesne her gice Yāsİn-i Őerİf ĳırā’ati üzere olsa da Őonra ölse Őehİd olduğı hāde olur. Dārimİ ‘Aĳā’i Riyāħdan taħrİc ider. ‘Aĳā eydür: [5a.] Bañā bāliĐ oldı ki Resūl-i ekrem Őalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem buyurur: Bir kimse Őabāħda Yāsİn-i Őerİf oĳusa ol ĳünüñ yüsri a‘ĳā olunur aħŐama deĳin. Ve eger aħŐam oĳusa ol gicenün yüsri virilür Őabāha deĳin ve āħir hadİs-i Őerİfde hİć bir meyyit yoĳdur ki ānuñ ĳatında Yāsİn-i Őerİf oĳuna, illā’llāhu ‘azİmü’Ő-Őān ānuñ üzerine sekerātü’l-

mevte āsān ider.⁴ Buña müşābih rivāyetler çokdur. Ba'zı ta'bīrde meşāyih dirler idi ki, meyyit katında Yāsīn-i şerīf okunsa andan taḥfīf olunur. İmām Beyhakī Şu'abü'l-īmānda Ebī Kılābeden taḥrīc ider ki Ebī Kılābe eydür: Bir kimse Yāsīn-i şerīf okusa ol kimse mağfīret olunur. Aç olduğı ḥālde okusa tok olur; zāl okusa hidāyet bulur. Yitik şāḥibi okusa yitigin bulur. Ta'āme kılletinde ḥavf idüp okusa ol ta'am aña [5b.] kifāyet ider. Meyyit katında okunsa ölüm aña āsān olur. Toğurmakda 'usret çeken ḥātūn katında okunsa āsānlığıla toğura ve bir kimse Yāsīn-i şerīf okusa bir kerre Kur'an-ı kerīmi okımış gibi olur. Her şey'ün ḡalbi vardur. Qur'an-ı kerīmün ḡalbi Yāsīn-i şerīfdür. İmām Beyhakī eydür. Ebī Kılābeden bize böylece naql olındı. Ebū Kılābe ise kibār-ı tābī'ındendür. Bu söz eger andan şāḥīḥ ise kendü yanında söylemez. İllā 'an belāğ⁵ söyler. Ḥākīm ve Beyhakī naql ider ki Ebū Ca'fer eydür: Bir kimse ḡalbinde ḡasvet bulsa Yāsīn-i şerīf bir cām kāseye za'ferān ile yaza soḡra şūrb ide. Ve bir rivāyetde Resūl-i ekrem şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem ḡazretleri şabāḡ namazında Yāsīn-i şerīf ile sūre-i ḡāf okımış ve 'Ammār bin Yāsīr raḡuya'llāhu 'anh her cum'a gün minberde Yāsīn-i şerīf okurdu ve Sa'īd bin Cebīr raḡmetullāhu bir mecnūn üzerine ḡırā'at [6a.] eyledi de mecnūn ayıldı. Ya'ni cūnūnundan ḡalās oldu. Ve Ebū's-şeyḡ taḥrīc ider. 'Abdullah bin Muḡammed eydür: Bir yolıla sūlūk eyledüm ki anda ḡül var idi. Pes bir ḡātūn gördüm ki üzerinde mu'aşfer ḡaftānlar var. Bir serīr üzerinde ḡandiller var. Oturmuş beni da'vet idüp beri gel, didi. Pes ben daḡı bunı gördükde Yāsīn-i şerīf okımaḡa başladım. ḡandilleri söyündi; baña ne işledün yā 'Abdullah dimege başladı. Bes bu tarīḡ ile selāmet buldüm. Bu ḡikāyetün rāvisi Muḡammed bin Süheyl Maḡḡarīdür ki, ḡavfdan ve muḡālebe-i sultāndan size nesne işābet itdükde Yāsīn-i şerīf okusa sizden def' olur. Ḥaberānī, Cābir bin Semureden raḡıyallāhu 'anh taḥrīc ider. Resūl-i ekrem şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem ḡazretleri şabāḡda Yāsīn-i şerīf okurdu. İbnü 'Abdi ve ḡayrılar taḥrīc iderler. Ebī Bekir Şiddīḡ [6b.] raḡıyallāhu 'anh: Resūl-i ekrem şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem buyurur: Bir kimse vālid-i beytün yā ikisinün ḡabrinin her cum'a gün 3 ziyāret idüp anlarun ḡatında Yāsīn-i şerīf okusa Allāhu 'azīmü's-şān her ḡarfīnün 'adedince anun ḡünāḡın mağfīret ide. Şāḡībū'l-ebāne Ā'īşe Şiddīḡa raḡıyallāhu 'anhādan taḥrīc ider: Resūl-i ekrem şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem buyurur: Qur'an-ı 'azīmü's-şānda bir sūre-i kerīme vardur ki 'inde'llāḡ aña 'azīme tesmiye olunur ve sūre-i kerīmenün şāḡībīne 'inde'llāḡ şerīf tesmiye olunur. Anun şāḡibi ḡıyāmetde Rebī'a ile Muḡar ḡabīlesinden ziyāde kimseye şefā'at itse gerekdür ki ol Yāsīn-i şerīf sūre-i kerīmesidür, buyurur. Bu mecmū'ı Dürr-i Menşūrda meşūrdu. Ve yine Dürr-i Menşūrda ve Ḥıḡn-ı Ḥasīnde İbn 'Abbāsdan mervīdür: Ḥazret-i 'Ali raḡıyallāhu 'anh eytdi: Yā Resūlallāḡ, Qur'an-ı 'azīm şadrumdan boşanur ve ḡaçar. Bir ḡoşca ḡafz [7a.] idemezüm. Bes Resūl-i ekrem şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem ḡazretleri buyurdu: Saña bir iki ḡaç kelīmāt ta'līm ideyim ki anlar ile seni Allāhu te'ālā nef'lendüre ve senün ta'līm itdügün kimseye daḡı ol kelīmāt nef' vire, didi. Ḥazret-i 'Ali ne'am yā Resūlallah, baba anam

⁴ "Hiçbir ölü yoktur ki, onun yanında Yasin-i Şerif okunursa, ölüm zorluğu onun üzerine kolay olur" anlamındaki rivayet, İbn Mace'nin "Sünen" adlı eserinde geçmektedir. Rivayet şu şekildedir: "Ölülerinize Yasin okuyun." Bu hadis, İbn Mace'nin Cenāiz Kitabı'nda (Sünen İbn Mace, Cenāiz, 4/1448) yer alır.

⁵ Bilgiye dayanarak.

sağa fedâ olsun, ta'lim buyuruş didükde sa'âdet ile buyurdu ki cum'a gicesinde dört rek'at namâz kıl. Evvelki rek'atde fâtiha ile Yâsîn-i şerîf okursañ ikinci rek'atde fâtiha ile hâ'im duhânı okursañ üçüncü rek'atde fâtiha ile elif-lâm-mîm tenzîl-i secde'yi okursañ dördüncü rek'atde fâtiha ile tebâreke'l-mülki okursañ teşehhüdden fâriğ olduğda Allâhu te'âlâya hamd ü şenâ ve baña ve nebîlere şalavât eyle ve mü'minlere istiğfâr eyle. Şonra bu du'âyı okı: *Allâhümme eḥḥamnî bi-tereke'l-me'âsî ebeden mâ ebḳaytenî ve eḥḥamnî en tekellef mâlâ-ya'nînî ve erẓuknî ḥüsn-e'n-nazarî [7b.] Fî-mâ yürzîke 'annî. Allâhümme bed'ü's-semâvâtî ve'l-arze'l-celâli ve'l-ikrâm. Ve'l-izzetilletî lâ-türâmi es'elüke yâ Allâhu yâ Raḥmân bi-celâlike ve nûru vechike an tulzime ḳalbî ḥıfẓa kitâbîke kemâ allemtenî verẓuknî an etlevhu 'ale'l-cinnî ellezî yurẓîke 'annî ve esülîke an tenevvire bi'l-kitâbî başarî ve ḫutlîke bihi lisânî ve teferrice bihi an ḳalbî ve teşraḥe bihi şadrî ve testa'mil bihi bedenî ve taḳaviyyenî 'alâ zâlike ve ta'yînetî 'aleyhe feinne lâ-yu'yînî 'ale'l-ḥayrî ḡayruke velâ-yuveffîḳu lehu illâ ente⁶* üç cum'a ya beş cum'a ya yedi cum'a bu mezkûrî işle. Bi-izni'llâhu te'âlâ Ḳur'ân-ı kerîmi ḥıfẓ idersin. Bu icâbete aşlâ vü ḳaḫâ hîç bir mü'mini ḫaḫa idüp tecâvüz ü ta'addî itmemişdür; buyurdu; şalla'llâhu 'aleyhi ve sellem. Bes yedi hefteden şonra Ḥâzret-i 'Alî gelüp Ḳur'ân-ı kerîm ü ḫadîş-i şerîfi ḥıfẓ itdügini ḫaber virdükde Resûl-i ekrem şalla'llâhu 'aleyhi Ve sellem Ka'benüñ rütbesi ḫaḳḳıyçün mü'min-i kâmil imişsin [8a.] Ḡayriye daḫi ta'lim eyle ebâ Ḥasan, ḡayriye daḫi ta'lim eyle ebâ Ḥasan buyurdu vallâhu te'âlâ a'lemu. Dürr-i Menşûruñ kelâmı bunda temâm oldı. Ḥâzret-i 'Aliden rivâyet ider: Resûl-i ekrem şalla'llâhu te'âlâ 'aleyhi ve sellem sa'âdet ile buyurur: Süre-i Berâ'ati ve süre-i Hüdü ve Yâsîn-i şerîf ve süre-i Duḫânı ve süre-i 'Ammeyi münâfiḳ ḫıfẓ idemez ve yine Bükâ'î merḫûm Yâsîn-i şerîf süresinden irâd ider ki Â'îşe Şiddîka raḫıyallâhu 'anhâdan, anlar daḫi Resûl-i muḫterem şalla'llâhu 'aleyhi ve sellemden, anlar daḫi sa'âdet ile buyururlar: Bir kimse bir gicede elif-lâm-mîm ssecdeyi ve Yâsîn-i şerîf ıḳteritü's-sâ'ateyi ve tebâreke süresini okusa ol süre'-i kerîmler anuñ için şeyḫândan ḫırz olur. Müsâ'idü'n-nazaruñ naḫli temâm oldı. 'Akremeden mervîdür ki Ḳureyšden bir bölük kimse bir yire cem' olup ba'zısı eytdi: Muḫammedi göreydüm aña şöyle ve şöyle [8b.] eydürdüm. Ba'zısı ben daḫi göreydüm aña şöyle ve şöyle eydürdüm, dir iken bes Resûlullah şalla'llâhu 'aleyhi Ve sellem ḫâzretleri anlaruñ yanına gelüp üzerlerine ḫırdı ve bir avuç ḫopraḳ alup başları üzerine şaçdı. Anlardan bir kimesne gözini ḳaldurup aña baḳmaḡa ve bir kelime söylemeḡe ḳâdir olmadı. Resûl-i ekrem ḫâzretleri sa'âdet ile yanlarından geçdi ve gitdi. Bes anlar başlarından ve şaçallarından ḫopraḳları silküp v'allâhu görmedük; v'allâhu işitmedük; v'allâhu 'aḳıl itmedük dimeḡe başladılar. Nitekim tefsîr-i Telyesîrde ve Dürr-i

⁶ "Allah'ım! Yaşadığım sürece bana merhamet et, günahlarımı affet ve bana faydasız şeylerle meşgul olmaktan uzak durmayı lütfet. Senin rızanı kazanacağım şeylerde güzel bakış açısı ve anlayış nasip et. Ey göklerin ve yerin yaratıcısı, celal ve ikram sahibi Allah! Hiçbir kuvvetin erişemeyeceği izzet sahibi! Ey Allah, ey Rahman! Celaline ve yüzünün nuruna dayanarak senden, bana öğrettiğin gibi kalbime kitabını ezberlemeyi yerleştirmeni ve onu senin razı olacağın şekilde okumamı nasip etmeni diliyorum. Yine senden, kitabınla gözlerimi aydınlatmanı, dilimi açmanı, kalbimi genişletmeni, bedenimi ona hizmet etmeye yönlendirmeni ve beni bu konuda güçlendirmeni ve buna destek olmanı diliyorum. Zira hayırlı işlerde bana yardım edecek ve beni başarıya ulaştıracak senden başka kimse yoktur."

Menşürda mezkûrdur; Kureyş keferesinin uluları Dârü'n-nedveye ictimâ' idüp iblîs-i pür-telbîs dahı bir şeyh-i Necdî hey'etinde içlerinde bulunup hâşılı şâhib-i sa'âdet şalla'llâhu 'aleyhi ve sellem hazretlerine sū'i-kaşd eyledüklerinde mübârek kapusını ihâta idüp çıkmasına intizâr hikâyesinde [9a.] sa'âdet ü şevket üzerlerine çıkup Yâsîn-i şerîfün evvelinden *fehüm lâ-yübşirün*⁷ âyet-i kerimesine varınca okıyup başlarına toprak saçup sa'âdet ile gittiği meşhurdur. Tafsilî murâd iden Müsâ'idü'n-nazar-nâm kitâba nazar eylesün. El-hamdü li'llâhi rabbi'l-âlemîn ve's-selâmu 'ale'd-devâm 'alâ seyyidi'l-âlemîn. [ferâğ: Min tercemeti's-şeyh Muştafâ ibnû's-seyyid 'Abdullah el-vâ'izü bi-câmi'i Zeyrek El-vâkı' fi-Koştantiniye ve hüve'l-fakîrû's-şehîr be-tarîkatçı Emîr 'afi-'anh.]

SONUÇ

Türklerin İslamiyet'i kabulüyle birlikte başlayan Kur'ân tefsir çalışmaları, Osmanlı döneminde hem ilmi hem de dinî açıdan büyük önem kazanmıştır. Tefsir geleneği, Osmanlı medrese sistemi içinde yerleşik hale gelmiş, rivayet ve dirayet yöntemleriyle yorumlanan Kur'ân ayetleri, hem akademik çevrelerde hem de halk arasında geniş kabul görmüştür. Bunun yanında, *fezail* literatürü de bu gelenekle paralel gelişmiş, özellikle Yâsîn Suresi gibi faziletleri halk arasında yaygın olarak bilinen sureler üzerine odaklanmıştır. *Fezail* geleneği, Kur'ân surelerinin manevî faziletlerini açıklayarak halkın pratiklerine rehberlik etmiş ve ibadetlerde uygulanacak surelerin sevaplarına dair bilgi dinî bilgiler sunmuştur.

Yâsîn Suresi, halk arasında kutsal bir metin olarak kabul edilmiş, ölümlerinden okunması, ibadetlerde ve günlük hayatta kullanılması Osmanlı toplumunun bu sureye atfettiği manevi değeri göstermektedir. Osmanlı müfessirleri, Yâsîn Suresi'ni tefsir ederken, surede yer alan tevhid, nübüvvet ve ahiret inancını derinlemesine incelemiş, halkın bu inançları daha iyi anlamasını sağlamıştır. Bu sure, *fezail* literatüründe de geniş bir yer bulmuş, özellikle halkın sureyi doğru bir şekilde anlaması ve kullanması için yazılan metinlerde sıklıkla işlenmiştir.

Tarikatçı Emir Mustafa bin Abdullah Osmancıkî, *Tezakirü'n-Nâsin Fezâ'il-i Yâsîn* adlı eserinde, Yâsîn Suresi'nin faziletlerine dair detaylı bir açıklama sunarak bu geleneği devam ettirmiştir. Eser, *fezail* literatürünün önemli bir parçası olup, Yâsîn Suresi'nin Osmanlı toplumundaki manevi yerini ve bu surenin dualarda, ibadetlerde nasıl kullanılacağını detaylandırır. Eserin dil ve üslup özelliklerine bakıldığında, sade ama etkili bir Osmanlı Türkçesi kullanıldığı görülür. Halkın anlamasını kolaylaştırmak için didaktik bir

⁷ "Onlar (gerçeği) görmezler." (Yasin: 36/9)

üslupla yazılmış olup, Yâsîn Suresi'nin faziletleri pratik önerilerle desteklenmiştir.

Sonuç olarak, Osmanlı İmparatorluğu'nda Yâsîn Suresi'ne ve genel olarak *fezail* geleneğine duyulan ilgi, dinî bir metni açıklamaktan çok öteye geçmiştir. Bu suredeki manevi ve toplumsal mesajlar, halkın dinî yaşantısına entegre edilmiş, ibadetlerde ve sosyal ritüellerde geniş bir yer bulmuştur. *Tezahirü'n-Nâsin Fezâ'il-i Yâsîn* adlı eser, Yâsîn Suresi'nin faziletleri üzerine yazılmış önemli bir kaynak olarak, Osmanlı dinî hayatında önemli bir rehber olmuştur. Bu eser, Osmanlı toplumunun dinî bilgiye olan ilgisini ve Kur'an surelerinin faziletlerine duyulan derin saygıyı ortaya koyan bir çalışmadır.

KAYNAKÇA

AYDEMİR, Abdullah (1995). “*Fezailü'l-Kuran*”, TDV İslam Ansiklopedisi, C. 12, s. 532-534.

BİRİŞİK, Abdülhamit (2011). “*Tefsir*”, TDV İslam Ansiklopedisi, C. 40, s. 281-290.

BURSALI Mehmed Tahir (2016), *Osmanlı Müellifleri* (Haz. Yekta M. Saraç), Türkiye Bilimler Akademisi.

DUMAN M. Zeki., ALTUNDAĞ, Mustafa (1998). “*Hurûf-ı Mukattaa*”, TDV İslam Ansiklopedisi, C. 18, s. 401-408, İstanbul.

ERDOĞAN TAŞ, Mehtap (2024). “*Tarikatçı Emîr'in Hilyesinden Hareketle Mensur Hilye Tercüme ve Şerhlerine Genel Bir Bakış*”, *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* (Prof. Dr. Âdem Ceyhan'a 60. Yaş Armağanı), C: 7, Sayı: 2, s. 461-478.

KANDEMİR, M.Yaşar (1995). “*Fezail*”, TDV İslam Ansiklopedisi, C. 12, s. 529-531, İstanbul.

LEVEND, Ağâh Sırrı (2015). *Türk Edebiyatı Tarihi*, Dergâh Yayınları, İstanbul.

TOPALOĞLU, Bekir (2013). “*Yâsîn Sûresi*”, TDV İslam Ansiklopedisi, C. 43, s. 340-341.

YAZAR, Sadık (2014). “*Osmanlı Döneminde Fıkıh Sahasında Yapılmış Tercüme*ler” *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, Cilt 12, Sayı 23, s. 49-166.

YAZAR, Sadık (2011). *Anadolu Sahası Klâsik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği*, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Kur'an-ı Kerim Meali, <https://kuranokuyan.com>

Hadis Kaynakları İçin Kullanılan Çevrim içi Ağlar ve Erişilen Hadis Kitapları (Erişim Tarihi: 07.10.2024)

<https://tdk.gov.tr>

<https://www.islamiokul.com/kitap/files/a.s..htm>

Buhâri, Fezâilü'l-Kur'ân

Müslim, Sahih-i Müslim

İmam Ahmed, Müsned

Tirmizî, Sevâbü'l-Kur'ân

Dârimî, Fezâilü'l-Kur'ân

İbn Mâce, Sünen-i İbn Mâce

Ebû Dâvûd, Sünen-i İbn Dâvûd